

VIII. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

1. Počátek druhé světové války

Německé armády zahájily 1.zářím 1939 přepad Polska. Přímému útoku předcházela řada provokací nacistické páté kolony v Polsku, která se rekrutovala z tamní německé menšiny. Od jara 1939 vedl německý tisk a rozhlas proti Polsku soustavnou štvavou kampaň, která vyvrcholila v letních měsících 1939 v úplnou hysterii. Když Hitler na jaře 1939 neuspěl s požadavkem na Gdaňsk a koridor do Východního Pruska a byl polskou vládou odmítnut, začal připravovat válku s Polskem. Záminkou k vypovězení války byla nacisty zinscenovaná provokace - předstíraný útok polských vojáků na německou vysílačku v pohraničním městě Hlivicích. Válka postavila proti sobě dva státy s naprosto rozdílným vojenským a ekonomickým potenciálem. Velkou nevýhodou pro Polsko byla dlouhá polsko-německá hranice na severu, západě a jihu. Po okupaci českých zemí 15.března 1939 a vzniku Slovenské republiky byla délka polsko-německé hranice (včetně se Slovenskem) 2896km, tzn. sedmkrát delší než hranice německo-francouzská. Další nevýhodou byla existence německé menšiny v Polsku - 30 / 40 mil. lidí v pohraničí. Podle polsko-britských vojenských jednání z května 1939 mělo polské velení počítat s velkou francouzsko-britskou ofenzívou do 15.dne německo-polské války. Proto měly mít polské operace vyloženě obranný ráz. Britská a francouzská vláda se pokusily ještě v poslední chvíli navrhnout Berlínu nový Mnichov. Hitler neodpověděl na osobní poselství britského premiéra Chamberlaina ani amerického prezidenta Roosevelta. Nacistické Německo se rozhodlo pro válku. Teprve 3.zářím vypověděly Británie a Francie válku Německu. Německý plán byl založen na principu bleskové války. Jeho úkolem bylo dezorganizovat celé polské území a především polský dopravní systém ničivou akcí letectva a současně zaútočit prudce a do hloubky pozemními armádami. Nejprudší útok vycházel ze Slezska a byl namířen na Varšavu, jiná armáda zaútočila na hlavní město z Východního Pruska. Zdrucující byla německá převaha ve výzbroji. Polská pěchota a jízda zaútočily bez jakéhokoli krytí proti německým tankovým divizím. Polsko nemělo také takové opevněné systémy jako měla první Československá republika nebo třetí Francouzská republika. Soustavné bombardování železničních a silničních uzlů německým letectvem zcela ochromilo polskou dopravu, takže fronta ztratila přísun ze zápolí. Rozhodující den polského tažení nastal 6.zářím. Toho dne byla polská obrana prolomena na několika místech a německé jednotky se blížily k Varšavě. Vrchní velení polské armády opustilo hlavní město a uchýlilo se do Brestu. Když 12.zářím začaly německé divize ohrožovat Brest, nařídilo polské vrchní velení rychlý ústup k rumunským hranicím. Když 17.zářím sovětská armáda vstoupila do východního Polska, uprchla polská vláda do Rumunska. Dne 27.zářím kapitulovala Varšava a 29.zářím pevnost Modlin západně od Varšavy. Dne 2.října padla námořní pevnost Hel. Západní část Polska s městy Poznaň, Lodž a Katovice a svobodné město Gdaňsk se staly přímou součástí třetí říše, ve středním Polsku byl vytvořen tzv. Generální gouvèrnement, východní Polsko připadlo Rusku. Na západní frontě probíhala zatím tzv. podivná válka. Západní mocnosti sice Německu vyhlásily válku, ale na západní frontě se nebojovalo. Západní mocnosti zahájily válku tím, že obsadily Maginotovu linii a za ní rozložily poměrně malou krycí armádu. Porady vedoucích

francouzských činitelů ukazovaly neochotu provést proti Německu nějakou útočnou operaci. Maršál Pétain a hlavní inspektor letectva generál Guillaume se vyslovovali skepticky a poukazovali na převahu německého letectva nad francouzským. Místo velké ofenzivy na západě, která byla Polákům slíbena, vyhlásily západní mocnosti "blokádu" Německa a na francouzsko-německé frontě se omezily na několik akcí místního významu. V tomto období bylo francouzské vrchní velení i vláda zaujaty docela jinými problémy. Když na konci roku 1939 vypukla sovětsko-finská zimní válka, chystal se francouzský generální štáb vyslat na pomoc Finsku silný expediční sbor.

Jakmile se octlo Německo ve válce s Velkou Británií a Francií, Stalin do Moskvy povolal ministry zahraničních věcí pobaltských států Estonska, Lotyšska a Litvy a přinutil je podepsat pakty o vzájemné pomoci s Ruskem, které dávaly Rusům právo obsadit posádkami nejdůležitější základny v těchto zemích. Rusko předložilo také dalekosáhlé požadavky vůči Finsku: finská hranice na Karelské šíji měla být podstatně posunuta zpět, Finsko mělo odstoupit některé ostrovy ve Finském zálivu, pronajmout poloostrov Rybačij spolu s jediným finským nezamrzajícím přístavem v arktických mořích Petsamo a především pronajmout přístav Hanko ležící u vjezdu do Finského zálivu pro ruskou námořní a leteckou základnu. Finové byli ochotni udělat ústupky ve všech bodech kromě posledního. Jednání ztroskotala 13. listopadu 1939 a 28. listopadu Molotov vypověděl pakt o neútočení mezi Finskem a Ruskem. Dva dny nato Rusové zaútočili na osmi místech finské hranice a téhož dne bylo finské hlavní město Helsinky bombardováno letectvem Rudé armády.

Hlavní nápor ruského útoku zpočátku dolehl na pohraniční opevnění Finů na Karelské šíji. K nim patřilo i opevněné pásmo nazvané Mannerheimova linie podle vrchního velitele finské armády. Počáteční týdny bojů nepřinesly ruským silám žádné úspěchy. Koncem roku 1939 boje utichly a Finové prozatím zůstali vítězi v boji proti mnohem silnějšimu protivníkovi. Tato překvapivá událost byla přijímána se stejným zadostiučiněním ve všech zemích na celém světě. Byla to velmi špatná reklama pro ruskou armádu. Všechna nechuť vůči ruské vládě, probuzená uzavřením paktu Ribbentrop - Molotov, teď po této nejnovější ukázce brutálního vydírání a agrese prudce vzplanula. Mísilo se do ní také pohrdání nad neschopností, jakou předvedla ruská vojenská místa, a nadšení pro statečné Finy. Navzdory světové válce se projevila naléhavá touha pomoci Finům letadly a ostatním válečným materiálem, stejně jako dobrovolníky z Velké Británie, USA a nejvíce z Francie. Po celý leden 1940 se Finové pevně drželi a ani koncem měsíce se neustále posilovaná ruská vojska nedokázala hnout ze svých pozic. Letectvo Rudé armády neustále bombardovalo Helsinky a Viipuri (Vyborg). Dne 1. února 1940 začala velká ruská ofenzíva na Karelské šíji. Desetidenní ostřelování ruských děl ohlásilo hlavní útok pěchoty. Po čtrnácti dnech byla linie prolomena. Dne 12. března Finové přijali ruské podmínky.

Západní mocnosti vyhlásily hned na počátku války blokádu Německa, kterou rozšířily na všechny dovoz do Německa a vývoz z Německa. Německo však bylo v jiné situaci než za první světové války. Ovládalo velkou část Evropy, jeho pozemní hranice nebylo možno kontrolovat, obchodní styky se vyvíjely normálně a německý náhražkový průmysl se značně ve srovnání s první světovou válkou rozvinul. Německo dostávalo značné množství strategických surovin z USA a Latinské Ameriky přes neutrální země, zejména přes

Španělsko a Itálii. Rovněž většina transportů švédské železné rudy se dostala bezpečně do německých přístavů. Německá vláda odpověděla na blokádu leteckou a ponorkovou válkou.

Německé letectvo a námořnictvo zahájilo operace proti britskému loďstvu, především dopravnímu. Velký úspěch měly zejména německé ponorky. Jedna z nich pronikla až do britské námořní základny Scapa Flow ve Skotsku.

Přepad Polska, který od počátku přerostl v evropský konflikt, ukázal, že Německu se zcela nepodařilo uskutečnit ideální koncepci agrese - sled mocensky a lokálně omezených, bleskově provedených válek, mezi nimiž by měly být přestávky k nabrání sil. Západní mocnosti vyhlásily válku Německu nejen proto, aby hájily Polsko, ale především proto, aby demonstrovaly, že hodlají zabránit další německé expanzi, která ohrožovala jejich vlastní zájmy. Stále vládla iluze, že se podaří získat do spojeneckého tábora Itálii, tak jako za první světové války a více méně osamocené Německo bude donuceno uzavřít mír na základě obnovení Polska a druhé Československé republiky. Ve vládnoucích kruzích západních mocností převládla obava z následků dlouhé války, která by vedla k hospodářskému zhroucení. Všechny úvahy prolínala pasivita, vyústující v představě, že Německo se podaří porazit tlakem blokády, ekonomickou válkou, která se poměrně značně osvědčila za první světové války.

Hitler sázel vše na bleskovou válku (Blitzkrieg) a obával se rozšíření konfliktu o další účastníky. Při projevech 19. září v Gdaňsku a 6. října v říšském sněmu vyzýval Británii k uzavření míru, neboť Německo prý už nemá žádných územních nároků kdekoliv v Evropě. Sotva se však zmínil o Francii, která měla být příštím objektem války. Úspěch, který dosáhl v polském tažení, stejně jako nečinnost Francie jen posilovaly jeho troufalost a důvěru ve zdar války.

Počátkem října 1939 Hitler nadiktoval obsáhlé memorandum Vedení války na Západě. Rozebíral v něm možný postoj jednotlivých mocností a rozvedl čtyři hlavní nebezpečí, jež hrozí Německu. Za nejzávažnější považoval útok na Porúří, který by Německo zbavil možnosti pokračovat v boji. Dne 9. října 1939 vydalo vrchní velení wehrmachtu Směrnici č. 6 pro vedení války, která nařizovala třem složkám armády vypracovat v co nejkratší době útočné operace vedené přes území Lucemburska, Belgie a Nizozemí. Jejich cílem mělo být jednak rozdrčení armád těchto států a operačního vojska Francie, jednak získání základny pro úspěšné vedení letecké a námořní války proti Británii.

Na konci listopadu 1939 v projevu ke generalitě Hitler prohlásil, že Německo zaútočí na Západě v okamžiku, který bude pro Německo nejvýhodnější. Prohlásil, že pakt se SSSR z 23. srpna 1939 nepovažuje za trvalý pilíř své politiky.

Již v říjnu 1939 upozornil ve svém memorandu vrchní velitel námořnictva admirál Erich Raeder na nebezpečí, které by vyvstalo, kdyby Anglie obsadila Norsko. Raeder varoval nejen před strategickými důsledky takové akce, ale hlavně před tím, že by jí byl ohrožen dovoz švédské železné rudy, bez níž by chod německé válečné mašinerie byl nemyslitelný. Německo krylo dvě třetiny své potřeby železné rudy dovozem ze Švédska. Na jaře 1939 se sice německé diplomacii podařilo uzavřít dohodu se švédskou vládou, že zůstane neutrální a bude plnit své dodávky i v případě vzniku války, ale kdyby spojenci obsadili Norsko, mohli blokovat plavbu německých lodí do Severního moře. To byl argument, který na Hitlera zapůsobil tak, že změnil své původní rozhodnutí

o neutralitě Skandinávie. Dne 13. prosince 1939 dal pokyn wehrmachtu, aby prozkoumal možnost invaze do Norska. Před německou flotilou tak vyvstávala vábivá naděje, že bude moci využít norské námořní základny a podstatně rozšířit možnosti volného přístupu na Atlantik. Její velení v tom spatřovalo jeden ze základních předpokladů pro úspěšně vedený boj proti Anglii. Ovšem Hitler se choval zpočátku vůči těmto záměrům odmítavě. Teprve po potopení německé lodi Altmark pověřil 21. února 1940 generála Nikolause von Falkenhorsta provedením plánu Weserübung, jak byla nazvána operace obsazení Dánska a Norska. Ještě v době přípravy k operaci Weserübung zahájila třetí říše diplomatický nátlak na váhající Itálii. Ve svých rozhovorech s Raederem Hitler neskrýval, že dobře zná svou bezmocnost proti mohutnému britskému loďstvu. A právě proti němu mohla být velmi užitečným spojencem Itálie, jejíž nejsilnější stránkou byla moderní válečná flotila, v níž dominovalo 120 ponorek. Její spoluúčast na válce Hitlera posilovala v naději, že donutí Británii k míru.

Operace Weserübung byla zahájena 9. dubna 1940. Bezprostřední záminkou bylo spuštění britských min v norských vodách. Během jediného dne obsadily německé divize celé Dánsko. Odpor nebyl prakticky žádný. Obsazení Dánska mělo především za účel zabránit ohrožení německých spojů s Norskem. Německé úřední kruhy ujišťovaly do poslední chvíle dánskou vládu, že nepodniknou proti Dánsku žádné akce, takže v den útoku král ani vláda nestačili ani ze země uprchnout. Král Kristián vydal proklamaci, v níž vyzval k zastavení odporu a zároveň protestoval proti okupaci.

Když se hlavní město Norska Oslo 9. dubna 1940 probudilo, byla již jeho letiště v rukou nacistických agentů a přistávaly na nich německé přepravní letouny a útvary pěchoty. Norské pobřežní baterie byly pod palbou německých válečných lodí. Nacistická pátá kolona vedená majorem Vidkunem Quislingem rychle ovládla důležitá místa, zejména rozhlasovou stanici a signalizační stanice norského námořnictva. To způsobilo úplný zmatek jak v norských ozbrojených silách, tak mezi obyvatelstvem. Vysílače vyzývaly k zastavení odporu; výzvy uposlechlo pobřežní dělostřelectvo a námořnictvo. Tak mohly být rychle v Oslu vyloděny tři německé pěší divize, které ihned začaly postupovat na sever.

Britské velení poslalo do Norska expediční sbor o síle 30 tis. mužů. Při jeho přistání došlo k těžkým bojům britského a německého letectva a velkým ztrátám. Německé letectvo však uplatnilo svou převahu. Když britské jednotky zahájily postup do vnitrozemí, německé divize na ně zaútočily ze tří stran. Britská vojska neposkytla bojujícím Norům podstatnější pomoc a začala ustupovat k moři, kde se nalodila a opouštěla Norsko s těžkými ztrátami, neustále zvětšovanými prudkým bombardováním německého letectva.

Poslední zoufalý pokus podnikli Britové na severu v oblasti Narviku, kde se jim nakrátko podařilo obsadit přístav. Nakonec všechny britské jednotky byly nuceny Norsko opustit. Vzaly s sebou norského krále, korunního prince a členy vlády. Dne 10. června 1940 bylo celé norské území v moci německých okupačních sil. V Norsku byl zřízen úřad říšského komisaře v čele se župním vedoucím gauleiterem Terbovenem. Dne 1. února 1942 byla povolena činnost "vlády" v čele s kolaborantem Quislingem.

2. Tažení na západě

V ranních hodinách 10. května 1940, asi sedm měsíců po Hitlerově rozhodnutí zaútočit na západě, přepadla německá vojska Nizozemí,

Belgii, Lucembursko a Francii, a tak začala novou kapitolu dějin druhé světové války.

Německá vojska porušila neutralitu Nizozemí, Belgie a Lucemburska a bez předchozího varování vtrhla na jejich území. V prvním týdnu operací německé divize likvidovaly nizozemskou armádu a vytlačily Belgičany z jejich hlavní obranné pozice na Albertově průplavu. Operace byly zahájeny prudkým nápirem tankových sborů, těžkým bombardováním holandských a belgických měst a nasazením výsadkových útvarů. Výsadkáři obsadili holandská letiště a mosty přes velké vodní toky, které Holanďané určili ke zničení. V Belgii obsadili Němci 18.května Antverpy a německé tankové síly dosáhly rychlým postupem Lamanšského průlivu a 22.května dobyly francouzské přístavy Boulogne a Calais, ležící přímo proti britskému pobřeží. Dne 27.května belgický král proti vůli vlády kapituloval. Belgická vláda poté odešla do exilu, stejně jako předtím holandská vláda a královská rodina.

Na jihu Kleistova tanková armáda zahájila 10.května útok přes Lucembursko a jižní Belgii, přes Ardeny, obešla francouzskou mechanizovanou jízdu a 23.května byla v Calais, 16km od Dankerque. Širokým průlomem v nejslabším místě francouzské obrany ihned začaly rychle pronikat německé tankové klíny, které se však k překvapení francouzského vrchního velení nehnaly na jih, k Paříži, ale na západ směrem k Lamanšskému průlivu, kde se objevily 21.května, urazivše za 11dní asi 400km.

Britské jednotky (12divizí) se po kapitulaci belgické armády ocitly ve velmi svízelné situaci, neboť byly odříznuty od hlavních francouzských sil. Proto britské velení rozhodlo evakuovat svá vojska z evropského kontinentu. Jediný přístav, který zůstával ve spojeneckých rukou, byl Dunkerque. Avšak i ten byl stále více tísněn. Evakuace britských vojsk byla zahájena 28.května 1940. Byl to závod s časem. Hitler dal příkaz rychlému křídlu generála Paula vonKleista, aby zastavilo další postup. Tak se podařilo do 4.června přepravit do Británie 338tis. mužů, kteří se stali jádrem budoucí armády. Hitlerův příkaz k zadržení tankových jednotek byl vyvolán zřejmě politickými záměry, neboť Hitler doufal, že se mu nyní podaří uzavřít mír s Británií na základě vrácení bývalých německých kolonií Německu.

Po skončení bitvy o Flandry, v níž byly zlikvidovány holandská, belgická a britská armáda, začala vlastní bitva o Francii. Francouzskému vrchnímu velení zůstalo jen 37divizí, kterými mohlo skutečně disponovat. Dne 5.června zahájily německé armády pod velením generála Fedora vonBocka útok, jehož cílem bylo izolovat francouzské pobřeží od Británie. Spád operací byl tak rychlý, že francouzské vrchní velení bylo úplně překvapeno a francouzské armády dezorganizovány. Spojení bylo úplně rozrušeno, fronta jako jednotná linie přestala existovat. Francouzské vrchní velení prohlásilo Paříž za otevřené město a začalo ji rychle vyklizovat. Ústup z Paříže nebyl prakticky nijak organizován. Každý utíkal, jak mohl. Dne 14.června Němci obsadili Paříž.

Dne 16.června 1940 dosavadní vláda padla a prezident jmenoval předsedou vlády Philippa Pétaina, maršála a hrdinu od Sedanu. Jeho vláda pak nabídla Němcům zastavení vojenských operací a požádala o sdělení podmínek příměří. Dne 21.června 1940 na stejném místě v Compiègne a v témž vagónu, kde maršál Ferdinand Foch diktoval 11.listopadu 1918 kapitulaci německé delegaci, přijal Wilhelm Keitel francouzskou delegaci žádající o kapitulaci. Nadiktované podmínky rozdělily Francii do dvou

oblastí - severní a jižní zóny. Severní zóna, v níž byla soustředěna většina francouzského průmyslu, kde byla Paříž a celé atlantické pobřeží, byla obsazena Německem. Zbytek území, jižní zóna, byl ponechán pod správou Pétainovy vlády se sídlem ve Vichy. Dne 16.července 1940 byla vydána směrnice č.16, nařizující přípravy k invazní operaci proti Anglii. Po celou druhou polovinu roku 1940 bylo strategické úsilí třetí říše soustředěno na Velkou Británii jako na hlavního nepřítele, i když se neprojevovalo ve formě přímého útoku na britské ostrovy. Dne 1.srpna vydal Hitler směrnicí č.17 o vedení vzdušné námořní války proti Británii, která měla vytvořit předpoklady pro její konečnou porážku. Letecké nálety a naprosté ovládnutí vzdušného prostoru nad Anglií označil Hitler za rozhodující předpoklad pro úspěch operace. V prvních dnech srpna 1940 zasáhla jižní části Anglie počáteční vlna německých náletů, které se postupně rozšířily i na další oblasti země a nabývaly stále více teroristický ráz. Hlavním cílem útoků byla letiště a přístavní zařízení v jižní a jihovýchodní Anglii. Avšak očekávané zhroucení Británie se nedostavovalo. Přitom Hitler chápal, že letecké bombardování a zostřující se námořní válka splní svůj účel jen tehdy, budou-li dovršeny úspěšnou invazí.

V létě 1940 zároveň vrcholil tlak Ruska na pobaltské země Estonsko, Lotyšsko a Litvu, které byly nuceny učinit další ústupky svému mocnému sousedovi. Do těchto zemí byli vysláni ruští političtí zmocněnci - do Estonska šéf leningradských komunistů Ždanov, do Lotyšska známý prokurátor Vyšinskij a na Litvu náměstek ministra zahraničí Děkanosov. Jejich úkolem bylo dosáhnout změn ve složení vlád těchto zemí a vypsání nových voleb s jedinou komunistickou kandidátkou. Takto získané nové parlamenty pak formálně požádaly o vstup do sovětské federace; žádostem bylo v srpnu 1940 vyhověno. Litva tehdy měla 2,9mil. obyvatel, Lotyšsko 1mil. a Estonsko 1,1mil. Tímto aktem skončila více než dvacetiletá éra samostatnosti těchto států. Následovaly čistky, deportace politicky nespolehlivých osob na sever a východ Ruska a další opatření směřující k nastolení komunismu v těchto zemích.

Ve stejné době předložilo Rusko ultimatum Rumunsku, ve kterém ho vyzvalo k okamžitému předání bývalé ruské Besarábie, ale i severní části bývalé rakouské Bukoviny. Rumunská vláda byla nucena nakonec ustoupit a 28.června 1940 překročily ruské jednotky hranice. Rusko se v podstatě vrátilo do svých hranic z doby před první světovou válkou. Tím ovšem ruská expanze skončit neměla. Svědčí o tom požadavky předložené v listopadu 1940 v Berlíně Molotovem. Ten požadoval, kromě Finska, další rozšíření sovětské sféry vlivu, a to o Rumunsko, Bulharsko a Turecko. Porážka Francie, která připravila na suroviny bohaté francouzské a holandské kolonie v Asii o jejich pány, vyvolala nebyvalý zájem Japonska o spolupráci s Německem. Dne 27.zář 1940 byl v Berlíně podepsán pakt tří mocností - Německa, Itálie a Japonska. Pakt tří, jakkoli působil v roce 1940 hrozivě, byl téměř bezobsažný a málo účinný vzhledem k naprosto rozdílným zájmům, které měly signatářské země. Navenek se sice holedbaly svou silou a jednotou, ale v praxi sledovaly rozdílné cíle. Namísto toho, aby postrašil, spíše zburcoval veřejné mínění v neutrálních zemích a hlavně v USA, v nichž vliv izolacionistů byl stále silný. Prezident USA Roosevelt se v prosinci 1940 zavázal zvýšit pomoc Anglii a načrtnul myšlenky, které byly zanedlouho vtěleny do zákona o půjčce a pronájmu.

Po uzavření paktu tří se Hitler osobně angažoval v diplomatické ofenzivě, která byla dalším projevem úsilí o nové pojetí protibritské války. Jednal s maďarským regentem admirálem M.Horthym, bulharským carem, belgickým králem, španělským vůdcem gen.F.Francem, hlavou Francouzského státu maršálem Ph.Pétainem a předsedou ruské vlády V.Molotovem. Namísto toho, aby nařídil Francovi a Pétainovi "vyšplhat" na strmý Berghof, odjel sám je navštívit. Dne 23.října 1940 se poprvé setkal na španělských hranicích v Hendaye s gen.Francem, kterému navrhl, aby Španělsko vstoupilo počátkem roku 1941 po boku Německa do války a spolu s ním dobylo Gibraltar. Za to mu nabídl nejen Gibraltar, ale i některá britská území v Africe. Avšak Franco nakonec odmítl do války vstoupit a operace proti Gibraltarů musela být odvolána. Pozitivních výsledků Hitler nedosáhl ani při jednáních s Pétainem a Molotovem.

3. Tažení na Balkáně

Když se Mussolini 4.října 1940 setkal s Hitlerem na Brennerském průsmyku, poznamenal si Mussoliniho zeť, ministr zahraničí, hrabě Galeazzo Ciano, duceho slova: "Hitler mne vždy staví před hotové události. Tentokrát mu oplatím stejnou mincí. O tom, že jsem obsadil Řecko, se dozví až z novin. Tak bude zase obnovena rovnováha."

Vládnoucí italské fašistické kruhy hledaly v létě a na podzim 1940 v Evropě takového protivníka, který by jim dával naději na rychlé, oslňující vítězství. Mussolini se domníval, že takového protivníka objevil v Řecku. Chtěl zde zahájit operace, které měly vést k ovládnutí Balkánského poloostrova fašistickou Itálií. Mussolini tím chtěl také pozvednout svou prestiž, otřesenou neúspěchem italské ofenzivy proti Francovi. Potřeboval nějaké vítězství, které by zlepšilo jeho pozici doma i v očích německého spojence.

Dne 27.října 1940 italské vojsko zaútočilo na řecké hranice. Řecká armáda byla velmi primitivně vyzbrojena. Skládala se z horské pěchoty, bojující prakticky bez zásob a používající jako dopravních prostředků soumarů. Italská agrese probudila v řeckém obyvatelstvu mohutnou vlnu odporu. Řecko se postavilo tvrdě na odpor. Po několika týdnech bojů bylo zřejmé, že italskému vrchnímu velení se nejen nepodaří dosáhnout cílů stanovených operačním plánem, ale ani udržet hranice Albánie, odkud operace započala.

Nacistické Německo dlouho soustavně pracovalo na vytvoření systému, který by mu umožnil ovládnout Balkán. Konflikt německé a britské diplomacie na Balkáně skončil jednoznačným vítězstvím Německa, když 20.března 1941 jugoslávská vláda rozhodla o připojení Jugoslávie k fašistické Ose Berlín-Řím. Německá vojska dostala právo projít územím Jugoslávie při provádění operací, které měly "zabránit rozšíření války na Balkán".

Avšak v noci z 26. na 27.března 1941 došlo v Bělehradě ke státnímu převratu, vláda byla svržena a princ vladař Pavel prchl ze země. Generál Simovič se stal předsedou vlády a prohlásil králem nezletilého Petra II. (Jeho otec král Alexandr byl zabit spolu s francouzským ministrem zahraničí v Marseille v říjnu 1934 při atentátu chorvatských ustašovců.)

Dne 6.dubna 1941 zahájila německá vojska operace proti Jugoslávii a Řecku. V německém prohlášení se uvádělo, že "je třeba Anglii konečně vyhnat z Evropy". Jugoslávská armáda nebyla dostatečně vyzbrojena. Neměla tanky a z tisíce letounů bylo 700 zastaralých a prakticky nepoužitelných. Jugoslávská města a

vojenské objekty neměly téměř žádnou protiletectvou obranu. V Chorvatsku se místy až polovina mobilizovaných ke svým útvarům nedostavila.

Německé letectvo zahájilo od prvního dne barbarské bombardování jugoslávských měst, především Bělehradu, ačkoliv toto město bylo prohlášeno za otevřené. Z Rakouska, Maďarska, Rumunska a Bulharska postupovaly německé divize do nitra Jugoslávie a prováděly obkličovací operace proti jugoslávským armádám. Jugoslávské vrchní velení se pokoušelo udržet historickou oblast Kosova, kde hodlalo vytvořit jádro obrany. Při prosazování této koncepce převládá názor, že pouze Srbové mohou a budou Jugoslávii bránit. Tři německé mechanizované armády postupující z Bulharska odřízly hlavní jugoslávské síly od Řecka a možné pomoci britského expedičního sboru. Německá vojska ukončila brzy obklíčení Bělehradu a rychle postupovala na severozápad, kde chorvatští ustašovci podporovali německé operace a už 11.dubna 1941 vyhlásili v Záhřebu vytvoření samostatného chorvatského státu. Italská armáda zahájila útočné operace z oblasti Rijeky a 17.dubna dosáhla Dubrovníku. Maďarská vojska ovládla 12.dubna prakticky bez boje oblast mezi Dunajem a Tisou. Dne 17.dubna byla v Bělehradě podepsána dohoda o příměří. Jugoslávie se rozpadla na dva "samostatné" státy Srbsko a Chorvatsko a okrajová území, jež připadla sousedům - Německu, Itálii, Bulharsku a Maďarsku.

Německé operace pokračovaly proti Řecku, kde mezitím přistál britský expediční sbor v síle 74tis. mužů, vyslaný z Egypta. Na něm pak po obklíčení předsunutých řeckých útvarů spočívalo hlavní břemeno boje. Německé letectvo ovládalo úplně vzdušný prostor nad Řeckem a způsobovalo ustupujícím britským vojskům vážné ztráty. Řecká královská rodina a vláda uprchly do Káhiry. Operací proti Řecku nacisté dokončili ovládnutí Balkánu.

4. Začátek východního tažení

Po okupaci Jugoslávie a Řecka na jaře 1941 začal 22.června 1941 dlouho připravovaný německý útok proti Sovětskému svazu. Do útoku bylo nasazeno 152německých divizí vyzbrojených nejmodernější technikou. Kromě německých armád zaútočily na SSSR ještě armády Rumunska, Maďarska, Finska a Slovenska o síle 37divizí a italský expediční sbor o síle tří divizí. Bylo to celkem 3,3mil. mužů, 50tis. děl a minometů, přes 3400tanků a asi 5tis. letounů. Ruská vláda vyhlásila ihned mobilizaci ve 14vojenských okruzích a v evropské části Ruska byl vyhlášen válečný stav. Velmi vážným důvodem počátečních neúspěchů Rudé armády bylo překvapení z německého útoku, způsobené nesprávným Stalinovým hodnocením vojenskopolitické situace v předvečer války. Stalin považoval zprávy o přípravách Německa na rozpoutání války se SSSR za provokace, které měly vyvolat sovětské protiakce, jež by pak mohly opravdu sloužit za záminku pro skutečný německý útok. To mělo za následek, že v některých pohraničních vojenských okruzích nebyly soustředěny dostatečné síly, které by mohly klást úspěšný odpor náhlému nepřátelskému útoku. Posádky zde byly na mírových stavech a vojska byla uvedena do bojové pohotovosti pozdě. Negativní roli zde sehrál Stalinův monopol moci a skutečnost, že ruský velitelský sbor byl v letech 1937-1938 decimován pod záminkou spiknutí vojenských činitelů proti Stalinovi. Proti Rusku zaútočil stát, který byl pánem Evropy a disponoval jejím obrovským průmyslovým potenciálem. Německý ekonomický potenciál převyšoval sovětský 2-2,5x. Ale podle nejnovějších ruských údajů převaha v tancích, letadlech a dělostřelectvu byla

na straně SSSR. Zatímco nacistické Německo mělo celkem okolo 5650 tanků, SSSR více než 20tisíc, bojových letounů mělo Německo celkem 10tis. a SSSR 22tis. Ruská strana měla více dělostřelectva, vojenského loďstva a ponorek. Kromě zastaralé techniky měla Rudá armáda i nemálo nových tanků a letadel. Nejen německá, ale i sovětská vojska získala bojové zkušenosti, a to v bojích s Japonci u jezera Chasan a na Chalchin-Golu a v průběhu války s Finskem a ve Španělsku. Ale sovětské vedení se z nich nepoučilo. Předpokládalo, že útok na SSSR začne potyčkami pohraničních vojsk a teprve poté budou do bojových událostí vtaženy hlavní síly armády. Avšak hned v první den války německá branná moc zaútočila vší silou a způsobila Rudé armádě obrovské ztráty, což mělo tragické důsledky pro další vedení války. Svě důsledky měla i sovětská vojenská doktrína, která předpokládala vedení bojů na nepřátelském území. To vedlo k tomu, že sovětské jednotky neovládaly vedení obranných bojů.

Rázem ležely v troskách všechny perspektivy společného dělení Evropy a Asie, vzájemná spolupráce všech čtyř "revolučních" mocností Německa, Itálie, Japonska a Ruska. Totalitní národně socialistické Německo nebylo již nadále ochotno snášet ve svém sousedství totalitní komunistické Rusko. Vidina půdního i nerostného bohatství východní říše považované za "obra na hliněných nohou" nacisty lákala.

Odpovědní činitelé Velké Británie, která do té doby jako jediná čelila nacistické expanzi, si nepochybně oddechli. Rozložení mocenských sil se posunulo v jejich prospěch. Přestože se octlo po boku demokratické Velké Británie a později demokratických USA, Rusko nezměnilo ani svůj politický charakter, ani své globální politické cíle. Svým vnitřním režimem se bolševický stát kvalitativně nikterak nelišil od státu národně socialistického. I jemu stála v čele nedotknutelná vůdčí osobnost, i on se vyznačoval jednotnou státní ideologií, i on potlačoval osobní svobody občanů, pronásledoval všechny projevy opozice, mučil a fyzicky likvidoval celé skupiny obyvatel. Vševládnoucí strana i vševědná tajná policie bděly jak v národně socialistickém Německu, tak i v bolševickém Rusku nad všemi "poddanými".

Po dokončení pohraničních bitev začala v polovině července 1941 bitva o přístup do středních oblastí SSSR. Na severním úseku fronty si německé divize přes tuhý odpor Rudé armády probíjávaly cestu k Leningradu. Na středním úseku pronikla německá vojska ke Smolensku a na jihu prorazila ke Kyjevu. Operace u Kyjeva skončily úspěchem německých vojsk. Ze 677tis. Rusů se jich zachránilo jen 150tis. Ostatní padli nebo se octli v německém zajetí. Koncem října a počátkem listopadu 1941 se jim podařilo částečně obklíčit Leningrad, který obléhání vydržel dva roky. Hitler oznámil již v říjnu 1941: "Rusové už více neexistují!" Nařídil rozpustit čtyřicet divizí armády, vrátit dělníky průmyslu a zastavit zbrojní výrobu. V Německu pokračovala výroba mnoha druhů zbytečného přepyčového zboží.

Po velkých úspěších nacistických vojsk na jihu a po relativních úspěších na severu se německý generální štáb domníval, že v bitvě o Moskvu bude konečně zpečetěn osud Rudé armády. Dne 19.října 1941 Státní výbor obrany SSSR rozhodl bránit Moskvu za každou cenu. Sovětská vojska zahájila 6.prosince 1941 prudký protiútok a 11.prosince zlikvidovala předsunutá německá postavení před Moskvou. Ruské ztráty v roce 1941 činily čtyři milióny vojáků. Po velkém sovětském zimním protiútku u Moskvy německé vrchní velení zaměřilo svůj útok v roce 1942 na jih. Hlavním cílem bylo

dosáhnout Kavkaz, a tím si zajistit zásobování naftou.

5. Válka na Dálném východě

Dne 7.prosince 1941 vzlétlo 105japonských bombardérů z letadlových lodí k operaci, která zahájila válku na Dálném východě. Po dvou hodinách svrhly své pumy na americkou základnu Pearl Harbour na Havajských ostrovech a zničily většinu amerického letectva a loďstva v Tichém oceáně. Bylo potopeno nebo poškozeno celkem 86lodí, které představovaly velkou část americké tichomořské flotily a USA potřebovaly k jejímu obnovení celý rok. Při náletu bylo zabito 2343amerických námořníků.

Dne 8.prosince 1941 předstoupil ochrnutý americký prezident F.D.Roosevelt, podpírán svým synem, před americký Kongres a požádal jej o souhlas k vypovězení války Japonsku. Dne 11.prosince vyhlásily Německo a Itálie válku USA.

Ve chvíli, kdy Japonsko zahájilo útok na Pearl Harbour, mělo již za sebou několik let války v Číně. Francouzská vláda ve Vichy pod nátlakem Německa dovolila v září 1940 japonským vojskům vstoupit do Francouzské Indočíny, odkud bylo jen tisíc kilometrů k velké britské námořní základně v Singapuru. Japonské námořní síly byly přibližně stejné jako síly spojenců v Tichomoří, ale tato situace se po útoku na Pearl Harbour změnila ve prospěch Japonska.

Hned 8.prosince 1941 obsadilo Japonsko Thajsko a jejich vojska rychle postupovala na jih Britským Malajskem směrem k Singapuru. Zatímco britské síly střežily silnice, pronikli Japonci džunglí, přepadli britské sbory v týlu a současně se vylodili na různých místech. Dne 15.února 1942 se Singapur vzdal a Japonsku padla tato údajně nedobytná pevnost se 70tis. muži posádky do rukou. Hned na počátku malajského tažení zahájili Japonci útok proti Barmě. Obsazením Barmy se Japonci dostali k indické hranici a zároveň přerušili spojení čínské vlády v Čchung-čchingu se světem.

Další velký útok podnikla japonská vojska v prosinci 1941 proti Filipínám. Americká vojska na Filipínách se vzdala 9.dubna 1942. Koncem prosince 1941 se Japonci začali vylodovat také na ostrovech Holandské východní Indie (dnešní Indonésie). Dne 8.března 1942 se vzdal nejlidnatější a nejbohatší ostrov Indonésie s 45mil. obyvateli - Jáva.

Směrem na východ zahájili Japonci operaci proti ostrovům Guam, Wake a Midway. Guam, ležící na cestě z Havajských ostrovů na Filipíny, byl velmi důležitým opěrným bodem v Tichomoří. Dne 11.prosince 1941 se Japonci na tomto ostrově vylodili a obsadili jej. Ostrov Wake se bránil dva týdny. V polovině roku 1942 Japonsko ovládlo západní Tichomoří, svádělo boje s Čínou a Britskou Indií a připravovalo se na útok na Austrálii.

Důsledky tohoto japonského vítězství let 1941-1942 byly dalekosáhlé. Ukázaly slabost koloniálních mocností a rozbily mýtus o nadřazenosti bílého člověka. Milióny obyvatel Východu viděly britské, americké a holandské zajatce a koloniální úředníky zbavené jejich moci a ponižované japonskou armádou. Éra kolonialismu ve východní Asii skončila a začala éra vytváření nezávislých národních států.

Mezníkem ve válce o Pacifik se stala námořní a letecká bitva u ostrovů Midway 3.-7.června 1942, kde byli Japonci poraženi Američany. K obratu války v Pacifiku významně přispěl i americký výsadek na Guadalcanalu (Šalamounovy ostrovy) v srpnu 1942. V únoru 1943 Japonci Guadalcanal evakovali, a to po nočních námořních bitvách v listopadu 1942, ve kterých mělo japonské i

americké loďstvo značné ztráty. Velká spojenecká ofenzíva v jižním Pacifiku začala 30.června 1943, kdy se americké oddíly vylodily na Nové Georgii na Šalamounových ostrovech.

6. Válka v Africe

Válka v Africe začala současně s válkou v západní Evropě, a to na dvou místech - na severu v libyjsko-egyptské oblasti a na východě v oblasti habešsko-somálské. Operace zde začaly, když vstoupila do války Itálie, neboť Libye a Italská východní Afrika (Eritrea, okupovaná Habeš a Italské Somálsko) patřily do její sféry vlivu. Velké vojenské operace začaly v Tripolsku 13.zářím 1940, kdy italská vojska pod velením maršála Rodolfa Grazianiho vtrhla do Egypta a dosáhla Sidí Barrání. Britská vojska pod velením generála Archibalda Pereivala Wavella zahájila v prosinci 1940 protiútok - pronikla během dvou měsíců až do Bengází. Britům padlo do rukou 133tis. italských zajatců, zatímco jejich ztráty činily jen 600mužů. V únoru 1941 ovládli Britové Kyrenaiku a východní Libyi. Tato operace ukázala úplnou neschopnost italského vojenského velení.

Ve východní Africe začaly válečné operace rovněž útokem italských vojsk. Britské Somálsko bylo při prvním náporu obsazeno. Britské velení připravilo útok na habešské hlavní město Addis Abebu vedený třemi směry. Dne 19.května 1941 poslední italské útvary ve východní Africe kapitulovaly. Do Habeše se vrátil císař Haile Selassie, který byl odtud vypuzen italskou agresí v roce 1936. Po porážce italských vojsk v severní Africe požádal Mussolini Hitlera o pomoc. Německé velení vyslalo do severní Afriky tzv. Afrika Korps vedený polním maršálem Erwinem Rommelem. Dne 24.března 1941 zahájil Rommel v severní Africe útok proti britským silám. Útok se vyvíjel bleskově. Australská divize na pobřeží byla odříznuta a uzavřela se v Tobrúku. Rommel postupoval dál na východ, rozdrtil útok britských tanků, které měly osvobodit Tobrúk. Připravoval se ke konečnému náporu na Egypt, který by byl zcela jistě skončil úplným dobytím Egypta a Suezského průplavu a velkým nástupem Německa do oblasti Blízkého východu, kdyby zatím Německo nerozpoutalo válku proti SSSR, která velmi rychle pohlcovала německé vojenské síly.

Během léta 1941 se situace ve Středomoří vyvíjela v neprospěch Osy Berlín-Řím. Zesílené britské loďstvo a letectvo, operující především z Malty, napadalo konvoje Osy, vezoucí posily a zásoby pro vojska v severní Africe. V srpnu 1941 byla potopena plná třetina těchto konvojů a v říjnu dokonce dvě třetiny. Za těchto okolností se německé velení rozhodlo posílit letecké síly na Sicílii.

Od podzimu 1941 pozorovalo britské vrchní velení s obavami přípravy vojsk Osy k velkému útoku proti Egyptu. Rozhodlo se Rommela předejít a zahájilo 18.listopadu 1941 široce založenou operaci. Výsledkem bylo pouze osvobození Tobrúku a zatlačení německo-italských vojsk na západ. Dne 26.května 1942 zahájil Rommel překvapující útok. Zničil všechny nasazené britské tanky kromě65, jimž se podařilo uniknout. Britské divize ustupovaly zpět do Egypta. Německá a italská vojska pronikla až po ElAlamejn a stála v červenci 1942 prakticky u přístupů k hlavním obydleným částem Egypta v nilské deltě. Rommel však nedostal další posily z Německa, protože německé vrchní velení odeslalo volné jednotky na Kavkaz. Tak opět východní fronta zachránila Egypt.

Na podzim 1942 Britové vypudili německá a italská vojska ze západního Egypta, Kyrenaiky a Tripoliska až do Tuniska. Tyto

operace změnilo rozhodným způsobem poměr sil ve Středomoří. Dne 9.září 1942 bylo rozhodnuto, že 8.listopadu provedou v severní Africe invazní operaci expediční vojska, skládající se především z Američanů. V Alžíru, kde se vylodily útvary dvou amerických divizí, kladla vichystická vojska jen nepatrný odpor. V Oranu, kde prováděla invazi jedna americká divize a část tankové divize, se francouzské loďstvo bránilo a zasáhlo naplno dvě americké lodi. Francouzi se bránili také před Casablancou. Mocnosti Osy byly touto operací překvapeny. Hitler rozhodl, aby byla okupována dosud neobsazená část Francie.

Po skončení invaze v Alžírsku a Maroku započaly operace v Tunisku, kam předtím ustoupil Rommelův Africký sbor z Libye. Protože spojencům se nepodařilo vylodit zde svá vojska, byl v polovině listopadu 1942 zahájen útok po souši. Po krátké stabilizaci fronty začala bitva o Tunisko trvající celé jaro 1943.

7. Východní fronta

Obranné operace na přístupech k Volze začaly 17.července 1942. Obrana Stalingradu (dnešní Volgograd) se protáhla až do 18.listopadu 1942. Od 19.listopadu začíná druhá část bitvy na Volze - útočná operace. Obě tyto části ovšem spolu těsně souvisí a tvoří jednu velkou bitvu, která znamenala jeden z přelomů ve druhé světové válce. Úkolem sovětských vojsk bylo rozbit obklíčenou německou 6.armádu na jednotlivé části a postupně ji zlikvidovat. Tato operace skončila prakticky 31.ledna 1943, kdy téměř úplně ustal odpor jižní skupiny obklíčených vojsk. Téhož dne kapituloval také velitel 6.armády generál Friedrich vonPaulus, kterého Hitler jmenoval těsně předtím polním maršálem.

Za zimního tažení 1942-1943 zahнала Rudá armáda nepřítele v některých úsecích až o 600-700km na západ a osvobodila ohromnou část sovětského území, které mělo velký vojenskostrategický význam. Hitler dal německému generálnímu štábu příkaz, aby vypracoval na léto 1943 velkou útočnou akci, která by byla pomstou za porážku na Volze. Za místo útoku byl vybrán úsek fronty u Kurska. Tzv. kurský výběžek, kde ruská vojska byla vysunuta poněkud na západ od celkové linie fronty, byl obsazen velkými sovětskými silami. Německé velení mělo v plánu zahájit ze severu a z jihu velkou obklíčovací operaci, jejíž kleště by se uzavřely východně od Kurska.

Německá armáda, která od počátku východního tažení již ztratila přes 2mil. padlých, raněných a zajatých, sbírala po porážkách v zimním tažení 1942-1943 jen těžko síly. Také Rusko ztratilo v dosavadním průběhu války již na 11mil. padlých, zajatých a těžce raněných vojáků. Ruské velení však hledělo na nadcházející letní tažení roku 1943 se značnou sebedůvěrou. Po určitém váhání, zda se má chopit iniciativy a předejít Němce při zahájení ofenzívy, nebo zda má volit obrannou taktiku, rozhodlo sovětské velení přijmout kombinovanou strategii počáteční defenzívy s následnou ofenzívou. Dospělo k závěru, že místem chystané německé ofenzívy bude kurský oblouk a rozhodlo se vyčerpat německé síly hluboce členěnou obranou a přejít pak do rozhodného protiútku. Převaha ruských armád v kurském oblouku byla velká jak v množství vojáků (1,9mil. ku 900tis.) i v dělostřelectvu (26500 ku 10tis.). Rozhodujícím zlomem v bitvě u Kurska nebyla tanková bitva u Prochorovky, jejíž výsledek byl nerozhodný, nýbrž mohutná ruská ofenzíva u Orla zahájená téhož dne. Němci ztratili v bitvě u Kurska 20tis. padlých, raněných a

nezvěstných a 700 tanků, Rusové 17tis. padlých, 34tis. zajatých a 1800 tanků. Přestože bitva u Kurska neskončila drtivým vítězstvím Rudé armády, byla nepochybně dalším přelomem války na východní frontě.

Útok sovětských vojsk na celé dvoutisícikilometrové frontě byl začátkem konečné porážky nacistického Německa. Dne 23. srpna 1943 ovládala fašistická vojska na půdě SSSR již jen území Běloruska, Pobaltí, Karelofinska a na jihu část Ukrajiny a Moldávie. V lednu 1944 začala rozsáhlá sovětská útočná operace u Leningradu a Novgorodu. Koncem ledna 1944 byla německá obrana prolomena a Leningrad osvobozen. Současně s leningradskou operací zahájila Rudá armáda rozsáhlé operace na Ukrajině. V dubnu 1944 začalo osvobozování Krymu. Po ukončení krymské operace 12. května 1944 byla vojska 4. ukrajinského frontu nasazena v Karpatech. Dne 20. srpna 1944 zahájily ruské síly za pomoci letectva a po obrovské dělostřelecké přípravě útok proti rumunským divizím. Po obsazení Rumunska vypověděla sovětská vláda válku Bulharsku. Současně sovětské armády překročily rumunsko-bulharskou hranici a rychle obsadily celé území Bulharska. Situace německých vojsk spěla ke katastrofě také v Pobaltí. V létě 1944 zahájila Rudá armáda útok i na Dalekém severu - v Karélii, kde 9. srpna dosáhla státní hranice s Finskem.

Dne 3. července 1944 bylo osvobozeno hlavní město Běloruska Minsk, kdy bylo nutno zničit asi dvacet nepřátelských divizí. Dne 13. července byla vztyčena sovětská vlajka nad hlavním městem Litvy Vilnem. Koncem léta 1944 zahájily sovětské armády operace také na ostatních úsecích fronty. Když 29. srpna 1944 vypuklo Slovenské národní povstání, zahájily sovětské divize operaci k překročení československých hranic. Dne 20. října 1944 byl společným náparem sovětských a jugoslávských vojsk osvobozen Bělehrad. Od prosince 1944 do února 1945 trvaly boje o hlavní město Maďarska Budapešť.

8. Konec druhé světové války

Po skončení bojů v Tunisku začali spojenci připravovat operaci proti Itálii. První částí této operace byla invaze na Sicílii 10. července 1943. V čele spojeneckých vojsk stál americký generál Dwight Eisenhower. Za 38 dní byla Sicílie obsazena. 16. července 1943 se americký prezident Roosevelt a britský premiér Churchill obrátili s výzvou k italskému lidu, aby zastavil boj. Těžké neúspěchy zостřily rozpory uvnitř italského fašistického vedení. 24. července 1943 nabyla ve Velké fašistické radě převahu protimussoliniovská opozice. Král propustil Mussoliniho z funkce předsedy vlády a Mussolini byl zatčen. V několika hodinách přestala existovat dosud všemocná fašistická strana v Itálii. Protifašistické síly vystoupily z ilegality, aby daly vývoji v Itálii nový směr.

Dne 7. září 1943 generál Eisenhower oznámil kapitulaci Itálie. Německé velení zahájilo ihned operaci Osa, jejímž provedením byli pověřeni Rommel a Albert Kesselring. Když nový italský premiér maršál Pietro Badoglio 8. září 1943 oznamoval vystoupení Itálie z války, válka pro Itálii vlastně teprve začínala. Téhož dne zahájili spojenci operaci Lavina a vylodili se u Salerna, jižně od Neapole. Začal obtížný boj o Itálii, ve které spojenecké velení neukázalo ani vojenské mistrovství, ani fantazii. Dne 12. září 1943 se hitlerovským agentům podařilo osvobodit Mussoliniho, který v severní Itálii, okupované Německem, vyhlásil Italskou fašistickou sociální republiku. V jižní Itálii, osvobozené spojenci, existoval král a vláda maršála Badoglia. Na

jaře 1944 pokračovali spojenci ve svých operacích, jejichž cílem bylo dobýt Řím. Dne 11.května 1944 začal všeobecný spojenecký útok. Německá postavení však byla prolomena teprve po několikátýdenních bojích a spojenecká vojska začala postupovat na sever.

Na jaře 1944 se otevření druhé fronty v západní Evropě již nedalo dále odkládat. Rozhodnutí o invazi do Francie bylo učiněno na washingtonské konferenci zástupců Velké Británie a USA v květnu 1943. Zde byl západními mocnostmi uznán Výbor svobodné Francie v čele s generálem Ch.deGaullem. Invazní operace dostala název Overlord. 24.prosince 1943 byl generál Eisenhower jmenován velitelem invazních operací v západní Evropě.

Přípravy k invazním operacím byly od počátku provázeny zesíleným masovým bombardováním německého území. Invaze spojenců byla zahájena 6.června 1944 v Normandii. Dne 25.srpna 1944 německá posádka v Paříži kapitulovala a o den později přijel do města generál deGaulle v čele prozatímní vlády Francouzské republiky. Když se postup spojeneckých sil po osvobození Francie zastavil, domníval se Hitler, že nadešla chvíle k operaci, která by mohla vrhnout spojenecké divize zpět, rozbit jejich plán dalšího postupu do nitra Německa, připravit situaci k chystanému zvratu ve válce pomocí připravované atomové pumy. Na 16.prosinec 1944 bylo stanoveno datum německého útoku v Ardenách. Během prvních dnů operace dosáhly německé divize značných úspěchů. Eisenhowerův štáb byl německou akcí neobyčejně překvapen. Operace se proměnila v průlom. Hrozilo nebezpečí, že operace bude mít pro spojence vážné následky. V té době se obrátil Churchill na Stalina s prosbou, aby na východní frontě byla zahájena velká ofenzíva, která by zabránila německému velení pokračovat v akci. Sovětské velení žádosti spojenců vyhovělo a zahájilo na východě obrovskou ofenzívu.

Sovětské operace začaly téměř současně na celé gigantické frontě dlouhé 1200km. Německé velení bylo nuceno přesunout řadu divizí ze západu na východní frontu. Prudkým útokem vojsk 1.ukrajinského frontu se Rudá armáda posunula k Odře v prostoru Vratislavi. Dále na sever zahájily sovětské armády 1.běloruského frontu velkou operaci a 17.ledna 1945 osvobodily Varšavu. Koncem ledna 1945 byla obklíčena a rychle likvidována německá vojenská skupina v Poznani. Sovětská vojska postupující od Visly dorazila k Odře a vytvořila na jejím levém břehu několik předmostí. Vojska 2. a 3.běloruského frontu zahájila útok ve Východním Prusku.

Na jihu dokončovala sovětská vojska obsazování Maďarska. Po očištění Maďarska začaly armády 2.ukrajinského frontu rozvíjet operace na území Československa, kde obsadily 4.dubna 1945 hlavní město Slovenska Bratislavu. Dne 13.dubna 1945 se spolu s vojsky 3.ukrajinského frontu zmocnily hlavního města Rakouska Vídně. Dne 16.dubna 1945 zahájila ruská vojska útok na Berlín. Když 30.dubna byly již sovětské jednotky v těsné blízkosti říšského kancléřství, rozhodl se Hitler spáchat sebevraždu. Svým nástupcem jmenoval velkoadmirála Karla Dönitze. Dne 7.května 1945 ve 2.45hod. podepsal generál Jodl za německé vrchní velení v Eisenhowerově hlavním stanu v Remeši dokument o kapitulaci. Stejný dokument byl podepsán 8.května v hlavním sovětském stanu v Berlíně-Karlshorstu. Kapitulační podmínky vstoupily v platnost 9.května v 0.01hod.

Když bylo v roce 1944 jasno, že se porážka Německa blíží, byla v létě 1944 zahájena operace, jejímž cílem bylo vypudit Japonce ze

středního Tichomoří a připravit rozhodný úder proti Japonsku. Prvních úspěchů v této operaci bylo dosaženo většinou námořními silami a letectvem letadlových lodí.

Dne 20.července 1944 byl zahájen útok proti ostrovu Guam a po 20dnech byl ostrov v rukou Američanů. Na Nové Guineji byla izolována 18.japonská armáda, která byla počátkem srpna rozbita do malých skupin a postupně zničena. Na podzim 1944 se americká vojska přibližovala k Filipínám a americké vrchní velení se začalo připravovat k útoku. Konečné dobytí Filipín by umožnilo rozvinout operace proti Holandské východní Indii, odtud bylo Japonsko zásobováno naftou. Během února 1945 byly Filipíny opět v rukou USA.

Další velkou operací, kterou provedli spojenci na asijském válčišti počátkem roku 1945 byla barmská operace. Hlavní město Rangún bylo dobyt 3.května 1945. Americké velení zahájilo operace proti japonským územím útokem na ostrovy Iwo a Okinawa. Po dobytí těchto ostrovů byla situace Japonska velmi obtížná. Celá země byla vydána náletům a spojenecká vojska se přibližovala přímo srdci japonských ostrovů. Japonsko již v této době stálo ve válce samo.

Dne 6.srpna 1945 svrhly jednotky americké 509.perutě atomovou pumu na japonské město Hirošimu. Město bylo zničeno a asi 100000lidí bylo zabito. Dne 9.srpna zničila druhá atomová puma město Nagasaki.

Dne 8.srpna 1945 sovětská vláda podle dohody uzavřené na konferenci protihitlerovské koalice v Postupimi u Berlína vyhlásila válku Japonsku. Následujícího dne přijala japonská nejvyšší vojenská rada za přítomnosti císaře Hirohita spojenecké podmínky a císař prohlásil 10.srpna ochotu Japonska kapitulovat. Japonská vojska však stále ještě pokračovala ve válečných operacích. Americké divize se 28.srpna vylodily přímo na japonských ostrovech.

Sovětské armády 1. a 2.dálněvýchodního a Zabajkalského frontu zahájily vojenské operace proti Japonsku. Ruská vojska vstoupila do Mandžuska a severní Koreje. Japonská kwantungská armáda byla prudkým náparem rozbita. Dne 23.srpna obsadila sovětská vojska námořní pevnost Port Arthur a Dalnyj na Liaotungském poloostrově. Koncem srpna vstoupila ruská vojska na území jižního Sachalinu a Kurilského souostroví. Teprve 2.září 1945 podepsali zástupci Japonska dokument o bezpodmínečné kapitulaci Japonska. Tímto aktem skončila druhá světová válka.

9. Protifašistická koalice

V srpnu 1941 se v Atlantickém oceánu na palubě britského křižníku Prince of Wales sešli prezident USA Roosevelt a britský ministerský předseda Churchill. Na těchto poradách byly vyhlášeny hlavní zásady, podle nichž měla být vedena válka proti fašismu a uskutečněna nová organizace světa po válce a k nimž se o deset dní později přihlásila i sovětská vláda. První z osmi zásad této tzv. Atlantické charty stanovila, že státy nemají rozšiřovat své území na úkor jiných států. Dále zde bylo proklamováno právo národů zvolit si svobodně formu vlády, ve které chtějí žít, a také zásady, že po konečném zničení fašistické tyranie bude svět organizován za spolupráce všech vítězných mocností.

Na poradách bylo dosaženo pokroku i v otázkách společného vedení války. SSSR uzavřel již 12.července 1941 s Velkou Británií dohodu o společném postupu v boji proti nacistickému Německu. USA projevil ochotu pomoci Rusku hned po jeho napadení. Zvláštní konference o zásobování SSSR válečným materiálem se konala v

Moskvě od 29. srpna do 1. října 1941 a vypracovala plán angloamerických dodávek zbraní, zásob a potravin do Ruska. SSSR projevil souhlas s tím, že bude Velké Británii a USA dodávat strategické suroviny. Touto dohodou se protifašistická koalice stávala reálnou skutečností.

Sovětská armáda měla na konci války 665tis. automobilů všech druhů, z toho 431tis. nákladních aut a 13tis. jeepů bylo dodáno z USA. Americké a britské dodávky benzínu a spojového materiálu byly v roce 1942 rozhodující. Stejně důležité byly dodané léky, boty a potraviny. Látek bylo do SSSR dodáno pro 7mil. uniforem, bot pro 5mil. vojáků. Jen z USA došlo do SSSR potravin tolik, že 2,5roku 10mil. vojáků mohlo denně dostávat 0,5kg vysokokalorických potravin. Ve skutečnosti byly tyto potraviny přidělovány orgány ministerstva vnitra (NKVD), které je odvážely z přístavů, především prominentům a režimním funkcionářům. Část dodávek v přístavech podlehla zkáze, neboť Sověti nebyli schopni zorganizovat jejich dopravu do vnitrozemí. Nová letadla stála na letišti v Teheránu a sovětské přejímací komise je nebyly schopny převzít. Americká pomoc představovala 11mld. dolarů, výše anglické pomoci není známa.

Dne 11. června 1942 byla ve Washingtonu podepsána sovětsko-americká dohoda o zásadách uplatňovaných při vzájemné pomoci a při společném vedení války. Dne 26. května 1942 podepsal v Moskvě britský ministr zahraničí Anthony Eden smlouvu o vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Velkou Británií a SSSR.

Japonsko v roce 1941 čekalo "až švestka uzraje a sama spadne na zem". Japonská vláda očekávala zničující porážku ruské armády, jak to Hitler stále sliboval. Když německá armáda nedosáhla do konce roku 1941 na východní frontě rozhodného vítězství, rozhodla se japonská vláda válku proti SSSR odložit. V následujících letech byla diplomatická korespondence Berlína a Tokia vyplněna německými urgencemi a japonskými výmluvami.

Ačkoli v oficiálních komuniké o jednání sovětských zástupců v Londýně a ve Washingtonu se výslovně konstatovalo, že druhá fronta v Evropě bude vytvořena v roce 1942, za celý tento rok a nakonec ani roku příštího k otevření druhé fronty v západní Evropě nedošlo, a to pro nedostatek základní výzbroje.

Dne 19. října 1943 se sešla v Moskvě konference zahraničních ministrů SSSR, Velké Británie a USA, která se poprvé zabývala otázkou ukončení války a poválečnou organizací světa. Byla na ní přijata deklaráce o kolektivní bezpečnosti a o zřízení mezinárodní organizace k jejímu zajištění. Tím byly položeny první základy Organizace spojených národů (OSN). Deklarace vyhlášovala tyto zásady: spojenci povedou válku tak dlouho, dokud nepřítel nebude bezpodmínečně kapitulovat; spojenci po skončení války zaměří své úsilí k zajištění trvalého míru a bezpečnosti; po válce nebudou státy ve své politice používat vojenských prostředků a sporné otázky budou řešit jednáním. Kromě těchto všeobecných směrnic dohodla moskevská konference tři ministrů zahraničí, že Rakousko bude obnoveno jako samostatný stát, a přijala deklaráci, která stanovila, že Itálie se stane demokratickým státem. Itálie, jejíž vláda mezitím vyhlásila Německu válku, byla uznána za spolupojující zemi. V život vstoupila Rada ministrů zahraničních věcí tří velmocí jako jeden z orgánů spojenců. Byla vydána deklaráce, která stanovila odpovědnost nacistů za spáchané válečné zločiny. Tato deklaráce se stala základem pro zřízení Mezinárodního vojenského tribunálu,

který zasedal po válce v Norimberku, jakož i celého systému stíhání válečných zločinců.

Na moskevských poradách bylo rozhodnuto svolat konferenci šéfů vlád tří velmocí do Teheránu. Tato konference trvala od 28. listopadu do 1. prosince 1943. Stalin, Roosevelt a Churchill se zde sešli doprovázeni štáby spolupracovníků. Konference jednala o konečných operacích vedoucích k porážce nacistického Německa a o poválečné spolupráci. Stalin odmítl Churchillův plán spojenecké invaze na Balkán, který se zjevně měl stát ruskou sférou vlivu. Velké rozpory se ukázaly v otázce poválečného uspořádání Německa, kde se uvažovalo o jeho rozdělení na několik samostatných států. Západní spojenci se výslovně zavázali, že nejdéle do 1. května 1944 provedou invazní operace ve Francii. Teheránská deklarace vyzdvihla snahu tří velmocí zajistit v poválečném období spolupráci všech mírumilovných států, malých i velkých.

Na cestě do Teheránu se Roosevelt a Churchill zastavili v Káhiře, kde se 22.-26. listopadu 1943 sešli s předsedou čínské války Čankajškem. Bylo konstatováno, že válka na Dálném východě je vedena proto, aby Japonsko bylo potrestáno. Bylo zde dohodnuto, že Japonsku mají být odebrány všechny ostrovy v Tichém oceánu, které získalo po 1. světové válce, jakož i veškerá území, které získalo na úkor Číny od roku 1894. Mandžusko a Tchaj-wan byly potvrzeny jako čínská území. Bylo dále rozhodnuto, že Korea se má stát samostatným státem.

Od 4. do 13. února 1945 se konala v krymských lázních Jalta další konference šéfů vlád tří spojeneckých velmocí - SSSR, USA a Velké Británie. Projednávaly se na ní hlavní otázky spojené s porážkou Německa a s poválečným uspořádáním světa. Po dlouhých diskusích bylo dosaženo dohody, že tři velmoci budou mít v Německu svá okupační pásma, že však Německo zůstane jednotným státem. Francie jako čtvrtá okupační velmoc dostala svou zónu později. Spojenecké velmoci se zavázaly postupovat na území Německa tak, aby bylo plně demilitarizováno, denacifikováno a demokratizováno.

Byla přijata Deklarace o osvobozené Evropě, která stanovila, že osvobozené národy mají právo vytvořit si takové demokratické instituce, které si samy zvolí. Byla také určena východní hranice Polska, která měla probíhat podle tzv. Curzonovy linie, jež byla navržena již v roce 1919 tehdejším britským ministrem zahraničí lordem Curzonem na základě tamních etnických poměrů. Západní hranice Polska měla být posunuta více na západ na úkor Německa. Dále bylo na jaltské konferenci dohodnuto, že SSSR vstoupí do války proti Japonsku do tří měsíců po skončení válečných operací proti Německu. Za to mělo Rusko obdržet Kurily a také jižní Sachalin, ztracený po rusko-japonské válce v roce 1905.

Celková suma reparací byla stanovena na 20 mld. dolarů, z nichž 10 mld. mělo připadnout SSSR. Důležitým dokumentem byla Deklarace o Spojených národech, která vyhlášovala potřebu upevnit po válce vztahy mezi státy, jež byly členy protihitlerovské koalice, zřízením odpovídající mezinárodní organizace. Tato deklarace sloužila za základ konference spojeneckých států, která se sešla v San Franciscu 25. dubna 1945, aby stanovila konečný text stanov OSN. Byla přijata zásada jednomyslnosti velmocí, tzv. právo veta, SSSR, USA, Velké Británie, Francie a Číny. V Jaltě byly s konečnou platností dohodnuty společné vojenské operace vedoucí k ukončení války v Německu a stanoveny hranice okupačních zón v Německu a Rakousku.

Na konferenci nejvyšších představitelů tří velmocí v Jaltě v

únoru 1945 bylo dohodnuto, že se po skončení operací proti Německu opět sejdou a učiní konečná opatření. Tato konference se sešla 17.července - 2.srpna 1945 v Postupimi za účasti Stalina, nového amerického prezidenta Harryho Trumana, dosavadního britského ministerského předsedy Churchilla i ve dnech konference právě designovaného premiéra - vítěze britských parlamentních voleb labouristy Clementa Attleeho. Konference uložila Radě ministrů zahraničí pěti velmocím připravit návrh mírových smluv se satelity Německa: s Itálií, Bulharskem, Finskem, Maďarskem a Rumunskem. V Německu vykonávaly čtyři velmoci okupační moc prostřednictvím Spojenecké kontrolní rady v Berlíně a svých okupačních správ. Reparace měly být spláceny jednak částí průmyslového zařízení, jednak z materiálových zásob a konečně z běžné výroby. Bylo dohodnuto, že část Východního Pruska s městem Královcem bude postoupena SSSR a že ostatní východní německá území až po demarkační linii Odra-Lužická Nisa budou připojena k Polsku. Součástí postupimských dohod bylo také rozhodnutí velmocí o odsunu Němců z území Polska, ČSR a Maďarska. Britská a americká vláda sdílely mínění, že předválečný systém plebiscitů a smluv na ochranu menšin zklamal. Proto bylo třeba spojit korektury hranic s organizovaným odsunem. Britské ministerstvo zahraničí bylo názoru, že je i v britském zájmu zlikvidovat "německé zahraniční pozice". Britský meziministerský výbor došel v červenci 1944 k závěru, že úplnému vysídlení Němců je třeba dát přednost před jejich částečným vyhnáním. Bylo vyjádřeno očekávání, že v dlouhodobé perspektivě by homogenní národní státy v Evropě mohly spolupracovat harmoničtěji než předválečné státy obklíčené menšinami. Tento názor korespondoval se stanoviskem sudetoněmeckých sociálních demokratů, kteří v roce 1943 zaujali mínění, že "žádná mladá generace se natrvalo nesmíří s osudem menšiny v sousedství sedmdesátimiliónového národa, jehož jazykem mluví" (podtrženo v originálu).

10. Odboj a kolaborace

Jak počet aktivních kolaborantů, tak i počet aktivních účastníků odboje tvořil pouze malou část obyvatelstva. Vcelku lze říci, že za druhé světové války existoval dvojí druh účinného odboje: za první masový ozbrojený boj, za druhé důkladně uvážené individuální akce. Pro první variantu platí příklad jugoslávské Titovy armády, jakož i ruských, ukrajinských a polských partyzánů. Pro druhou pak příklad francouzských železničních úředníků, kteří v den vylodění Spojenců v Normandii nasměrovali německé vojenské transporty tak, že ty dorazily do Normandie s fatálním zpožděním. Účinnost jejich aktivity byla možná díky klíčovým pozicím získaným díky dřívější spolupráci s Němci.

V četných případech je těžké rozlišit kolaboraci od odboje. Stačí uvést předsedu vlády Protektorátu Čechy a Morava gen.ing.Aloise Eliáše. Byl srbský generál Draža Mihajlovič odbojářem nebo kolaborantem, když jako šéf četníků bojoval proti Němcům a zároveň se spolčoval s italskými okupanty? Mihajlovič občas spolupracoval dokonce i s Němci proti komunistickým partyzánům, za což byl po válce oběšen. Byli odbojáři nebo kolaboranty ti ukrajinští nacionalisté, kteří současně bojovali proti německým okupantům, polským odbojářům a sovětským partyzánům, zatímco s maďarskou okupační armádou navázali vztah pokojného soužití? Historiografie dělí fenomén kolaborace a kolaboranty zpravidla do tří kategorií. Do první skupiny patří zanícení, nacismu ideologicky oddaní kolaboranti. Do druhé skupiny lze zařadit konzervativní nacionalisty, kteří sloužili nacistům s určitými

výhradami. Do třetí, největší skupiny patřili ti, kdo se smířili se zdánlivě nesmiřitelným a pokoušeli se o existenci pod německou nadvládou. První skupina nadšenců byla početně nejmenší. Je příznačné, že ani němečtí nacisté příliš nespoléhalí na tyto fanatiky, a proto je využívali především v oblasti propagandy. Tam, kde mohli, svěřili řízení poražených nebo spojeneckých zemí konzervativním nacionalistům. Hitler důvěřoval v Maďarsku Horthymu a nikoliv Szálasimu, v Rumunsku gen. Antonescovi a nikoliv Horiovi Samovi, ve Francii Pétainovi a nikoliv Marcelu Déatovi. Teprve, když konzervativní nacionalisté z hlediska Němců ztroskotali, jako např. Miklós Horthy v Maďarsku na podzim 1944, svěřili moc do rukou místních nacionálních socialistů - Szalásiho Šípových křížů.

Je nepříjemnou pravdou, že ve většině evropských zemí - ať to byly země okupované a porobené nebo tzv. spojenecké - bylo více těch, kdo nějakým způsobem spolupracovali s okupanty, než těch, kteří kladli odpor. Je pravda, že tyto proporce se během války měnily. Jak se množily německé vojenské úspěchy v prvých letech války, tak rostl počet těch, kteří hodlali s Němci kolaborovat. Úměrně tomu pak, jak v posledních letech války německých výbojů ubývalo, se snižoval i počet kolaborantů. Podle nejnovějších údajů obdrželi Němci v okupovaných zemích překvapivě mnoho udání. V Protektorátě Čechy a Morava údajně sloužilo okupantům, stejně jako později komunistům, několik desítek tisíc konfidentů. Dokonce i v zemích, které se proslavily svým hrdinným odbojem, bylo více dobrovolníků ve WaffenSS než počet lidí aktivně se účastnících odbojového hnutí. V Holandsku např. sloužilo Němcům 25tis. dobrovolníků se zbraní v ruce. Ale i v Norsku, Dánsku, Belgii, pobaltských zemích a na západní Ukrajině bylo ochotno riskovat život proti bolševismu více mladých lidí než v zápase proti německým nacistům.

Značná část lidí žijících na okupovaných územích vůbec nepokládala přítomnost Němců za nesnesitelné břemeno. Naopak, mnozí to považovali za příležitost vypořádat se s nějakým vnitřním nepřítelem, např. s komunisty nebo liberály či dokonce se zbavit některé národní, rasové či náboženské menšiny, především Židů. Německou okupaci pocítovali od samého počátku za nesnesitelnou jen tam, kde Němci zacházeli se všemi stejně brutálně, tedy především v Polsku.

Odboj byl prakticky všude doprovázen prvky občanské války. Takto stáli ve Francii proti sobě fašistický milicionář s maquistou či jiným příslušníkem odboje a takto se ocitali ve vzájemném konfliktu komunisty s gaullistou. V jugoslávské občanské válce se vzájemně vraždili Chorvaté, Srbové a Bosňáci, katolíci, pravoslavní a muslimové, monarchisté a komunisté. Anebo polská tragédie, kdy Armija Krajowa (AK) musela bojovat nejen proti Němcům, ale i komunistickým partyzánům Armije Ludowej (AL) a proti ukrajinským nacionalistům. V řadě zemí - především v Polsku, na Ukrajině a v Řecku - přetrvala občanská válka po skončení druhé světové války celá léta.

Polští, ruští, ukrajinští, jugoslávští a řečtí partyzáni způsobili německým okupantům značné škody. Partyzánská válka byla v mnoha případech nutná a morálně oprávněná. Protože však za druhé světové války žádná ze stran nerespektovala mezinárodní haagskou konvenci z roku 1907 ohledně kolaborace a občanského odboje, byly masakry, mučení rukojmí a vězňů i jejich masové popravy na denním pořádku.

Kolaborantské vlády a fašistické milice popravovaly své domnělé i

skutečné nepřátele po tisících, skonfiskovaly a rozdělovaly mezi sebou nepřátelský majetek. Vyvlastnění a přerozdělování židovského majetku působilo zvláště rozkladně na stávající společenský systém, nemluvě o fatální devastaci veřejné morálky. Jinými slovy společenskou revoluci neiniciovali příslušníci odboje nebo Spojenci, ale sami nacisté a kolaboranti. Také odbojová hnutí se pustila do represí a čistek dávno před odchodem okupantů. V Polsku a ve Francii bylo jednou z hlavních aktivit odbojářů vypátrání kolaborantů a zrádců, po němž následoval proces před tajným tribunálem. Rozsudky smrti se snažili vykonávat formou vražd. Ve Francii byla kromě toho rozšířená praxe posílat prominentním kolaborantům malou maketu rakve. V řadě zemí se před hněvem partyzánů třásli i civilní obyvatelé, stejně jako před brutalitou německých okupantů. Daně a potraviny si přivlastňovaly obě strany. Vlastní důkladné represe začaly hned v den osvobození, kdy se tábor protifašistického odboje náhle několikanásobně rozrostl. Protože se osvobozené spojenecké jednotky nemohly nebo ani nechtěly vměšovat do tohoto dění, měly první represe často charakter lynčování. O Francii historikové píší, že odbojáři popravili v měsících před a po osvobození deset tisíc lidí bez regulérního soudního řízení. Naproti tomu v Polsku, ČSR a v Pobaltí byly první represe namířeny hlavně proti Němcům (spolkové ministerstvo pro uprchlíky uvádělo na 2mil. zabitých německých civilních osob). Na Slovensku, v Sedmihradsku a ve Vojvodině se oběťmi vedle Němců stali i Maďaři. V Jugoslávii během války a v jejím závěru zahynulo několik set tisíc občanů v důsledku soustavně se opakujících represí, protirepresí, čistek a protičistek. V Belgii, Holandsku a zejména ve Francii dopadl hněv lidu s mimořádnou silou na ženy, které se dopustily tzv. horizontální kolaborace s německými vojáky. V lepším případě je dohola ostříhali, v horším je zabili. V Holandsku tyto ženy nejednou vyváleli ve smůle a peří. Nově vzniklé protifašistické vlády považovaly potrestání nacistů a kolaborantů za svůj nejpřednější úkol. V Norsku postavili před soud 92tis. obviněných, v Holandsku zatkli po válce 150tis. lidí, ve Francii stanulo před soudem 60tis. kolaborantů, v Rakousku zatkli jen v roce 1945 na 10tis. nacistů, v Itálii odsoudili k trestu smrti několik set fašistů, v Maďarsku odsoudili k smrti 476obviněných, v ČSR bylo trestní oznámení podáno na 132tis. osob (vyneseno 730trestů smrti). Téměř všude soudily fašisty zvláštní soudy. V poraženém a okupovaném Německu připadla nezbytná povinnost denacifikace vojenským správám dosazeným vítěznými mocnostmi. Tak jen v sovětské okupační zóně bylo internováno 123tis. osob, 776osob bylo odsouzeno k trestu smrti, 13tis. internovaných bylo odvezeno do SSSR.□